

Terapie spasticity intrathekální aplikací baklofenu zkušenosti z komplexního Centra pro léčbu spasticity

MUDr. Tomáš Gescheidt, Ph.D.

MUDr. Ivica Čechová, Ph.D.

I. neurologická klinika LF MU a FN u sv. Anny v Brně

Centrum pro léčbu spasticity Brno

Spasticita – definice

**SPASTICITA je charakterizována
zvýšením tonického napínacího reflexu
v závislosti na rychlosti protažení. (Lance 1980)**

**Pojem SPASTICITA v širším slova smyslu:
*Syndrom horního motorického neuronu***

Lance JW. Symposium synopsis.

In: Feldman RG, Young RR, Koella WP, editors.

Spasticity: disorder motor control. Chicago:

Yearbook Medical; 1980. p. 485-494.

Příznaky syndromu centrálního motoneuronu

PARÉZA

ZVÝŠENÁ SVALOVÁ AKTIVITA

- Spasticita (hyperreflexie, klonus)
- Spastická dystonie
- Flexorové a extenzorové spasmy
- Spastické ko-kontrakce
- Spastické synkineze

ZKRÁCENÍ SVALU

Gracies JM, Bayle N, Vinti M, Alkandari S,
Vu P, Loche CM, Colas C.

Five-step clinical assessment in spastic paresis.
Eur J Phys rehabil Med 2010;46(3):411-421.

Terapie spasticity

- **REHABILITACE**
- Prevence provokačních momentů
- **p.o. terapie spasticity**
- **Botulotoxin**
- **Baklofen intratekálně** (baklofenová pumpa) - - - ->
- **Chirurgický zákrok**
  - Neurochirurgické zákroky na míše, neurotomie etc.
  - Korekční operace (ortopedie, plastická chirurgie)
- * Ergoterapie
- * Kompenzační pomůcky, ortoprotetika

Baklofen

GABA-B agonista (analog GABA)

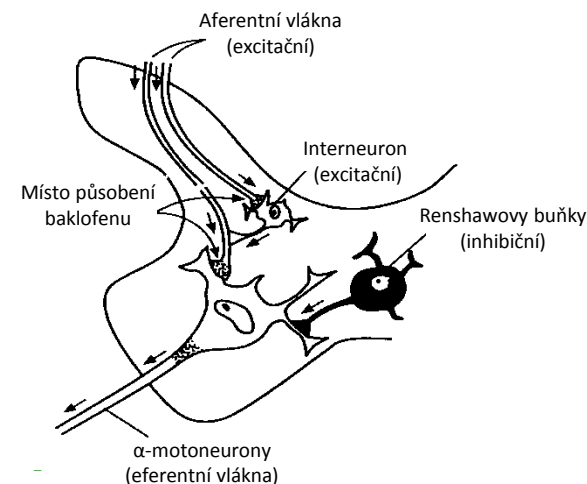
* GABA = kyselina γ -aminomáselná

hlavní inhibiční neurotransmitter v CNS

Inhibiční efekt na presynaptické i postsynaptické membráně,
tlumí monosynaptické i polysynaptické míšní reflexy, snižuje hypertonus

Tlumí uvolňování excitačních neurotransmiterů (glutamát, aspartát)
v oblasti zadních rohů míšních

Antinociceptivní účinek

p.o: Baclofen 10mg tbl., 25mg tbl. max. 100mg/den

*Systémové nežádoucí účinky (často limitují th. možnosti):

sedace, somnolence, nauzea

respirační deprese, závratě, malátnost, svalová slabost, ...

Intrathekální aplikace baklofenu (ITB)

Účelem je dosáhnout vyšší
koncentrace baklofenu v likvoru
a nezatěžovat systémovými
nežádoucími účinky

Lepší kontrola koncentrace baklofenu
v likvoru oproti p.o. podání

Celkově nižší dávka - nižší toxicita

60mg p.o./24 hodin cca odpovídá 100ug i.t./24 hodin

Koncentrace baklofenu v likvoru je po i.t. aplikaci
cca 100x vyšší než po p.o. podání

*Baklofen není v likvoru distribuován rovnoměrně

Bolus:

první efekt 30-60 min., maximum účinku za 4 hod.,
trvání 4-8 hodin či déle

Kontinuální aplikace:

první efekt za 6-8 hod., maximum účinku za 24 - 48 hod.

Intrathekální aplikace baklofenu (ITB)

Součásti systému:

- Spinální katetr

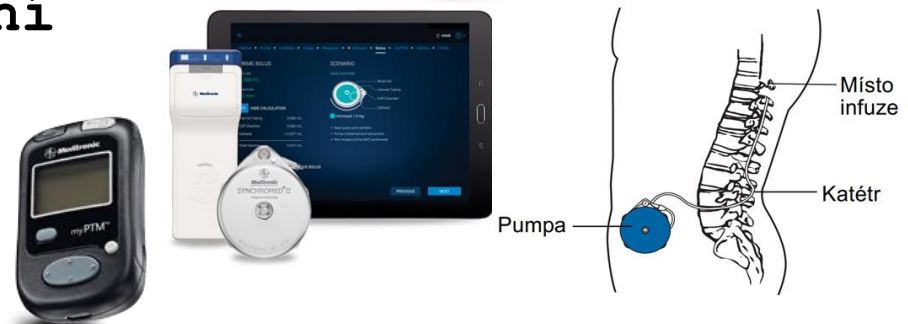
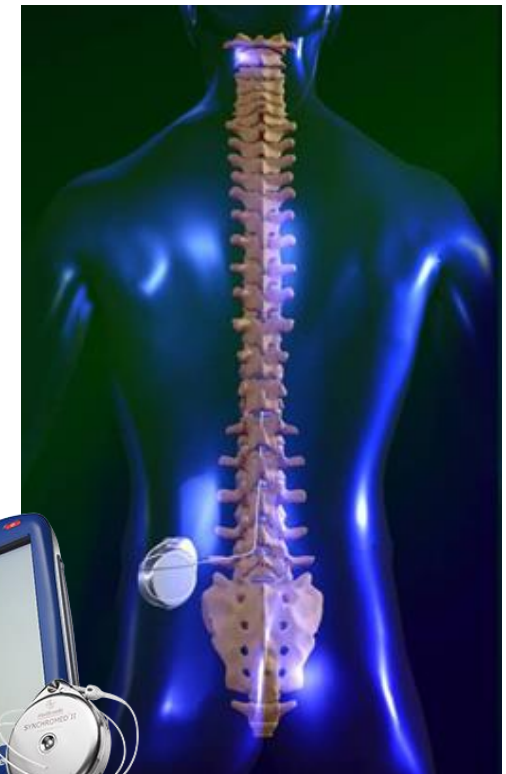
vstup paraspinálně L2-5
konec v úrovni Th8-Th10
(event. horní hrudní oblast)

- Pumpa

v podkoží / pod fascií
na břiše

* Programovací zařízení

lékařský ovladač
patientský ovladač

Baklofenová pumpa

Typ: SYNCHROMED II

výrobce: Medtronic

Rozměry:

průměr: 87,5mm

tloušťka: 19,5mm (popř. 26,0mm)

Objem zásobníku:

20ml (popř. 40ml)

Baklofen v ředění 500ug/ml ... 2000ug/ml

Dávkovací režimy:

kontinuální (simple-continuous)

bolusově + bazální kontinuální dávka (flex-mode)

kontinuální + bolus na vyžádání patientským ovladačem

* Alarm pumpy

Životnost baterie cca 6(-7) let

ITB – indikační kritéria

Správná indikace je nejdůležitějším krokem!

- Těžká generalizovaná spasticita s maximem na DKK, která interferuje s běžnými denními aktivitami
(intenzita: MAS $\geq$ 2)
- Selhání méně invazivních způsobů léčby
  - Nedostatečná klinická odpověď na p.o. antispastickou terapii v max. přípustné dávce, nebo její nezvládnutelné nežádoucí účinky
  - Selhání lokální terapie botulotoxinem
  - Selhání rehabilitace
- Pozitivní odpověď na testovací jednorázové / kontinuální podání baklofenu i.t.
- * Spolupracující a motivovaný pacient + sociální zázemí

ITB – vylučující kritéria

- Závažná interní onemocnění
akutní infarkt myokardu, jaterní / ledvinné selhávání,
nádorové onemocnění,
dekompenzovaný diabetes mellitus
- Akutní infekce
- Nehojící se dekubity zejm. v sakrální oblasti
- Refrakterní epilepsie
- Chronický únavový syndrom
- Porucha imunity
- Těžká porucha hemokoagulace
- Extrémní obezita / malnutrice
- Alergie na baklofen / na části pumpového systému
- Těžké kalcifikace ve svalech, fixované kontraktury
- Těžký kognitivní deficit
- Závažná psychiatrická onemocnění psychosa, tentamen suicidii
- Nedostatečná compliance, nerealistické cíle
(pacient musí být schopen přijmout i event. komplikace th.)

ITB – komu může pomoci?

Pacienti s těžkou spasticitou na DKK

- *Extenční či flekční spasmy*
- *Spastická dystonie*

Příznaky spasticity interferují s denními aktivitami?

Je spasticita pro pacienta v něčem výhodná?

Jaká je aktivní hybnost na DKK? zmírnění spasticity versus oslabení

Dá se očekávat funkční zlepšení / zlepšení kvality života?

* Aktivní přístup k RHB

* Spolupráce, motivace pacienta, realistická očekávání

Chronické poranění míchy (mozku)

Roztroušená sklerosa mozkomíšní

Míšní tumory

Dětská mozková obrna

Cévní mozková příhoda

Hereditární spastická paraparesa

Cervikální myelopatie

Stiff person sy. s dom. spasticitou

Amyotrofická laterální sklerosa

ITB – před implantací: testování

Hledáme odpověď na otázky:

- Je efekt ITB **OBJEKTIVNĚ?**
- Je dostatečný efekt ITB **SUBJEKTIVNĚ?**
- Nejsou závažné **NEŽÁDOUCÍ ÚČINKY?**

Aplikace ITB:

- **Bolusově** - lumbální punkce 50µg ... 75µg ... 100µg; max. efekt za 4hod
- **Kontinuálně** - spinální katetr + injektomat od dávky 0,2µg/hod. - 0,4µg/hod

Hodnocení stavu před aplikací ITB a během /po aplikaci ITB:

- Spasticita - tonus (Modifikovaná Ashworthova škála - MAS - pokles o 1-2 bb.)
- Frekvence spasmů (škála dle Penna, pokles o 1-2 bb.)
- Bolest (Numerical Rating Scale - NRS - pokles o 2-4/10 bb.)
- Svalová síla dolních končetin (svalový test, MRC)
- Denní aktivity (chůze / přesun lůžko - vozík, etc.)
- * H-reflex (jeho absence po aplikaci ITB)
- * Monitorace vitálních funkcí (EKG, TK, SpO2)

Spolupráce s fyzioterapeutem

Diskuse s pacientem a rodinou - upřesnění reálných cílů, rizika, další průběh

ITB – před implantací: povinná vyšetření

Psychologické vyšetření kognitivní deficit?, schopnost spolupráce!

Psychiatrické vyšetření absence závažné psychopatologie!

Imunologické vyšetření není imunodeficit?

* Indikační list, komunikace se zdravotní pojišťovnou

Kontrolní zobrazovací vyšetření, pokud je to relevantní

MRI je jednodušší provést před implantací, nežli po ní

Interní předoperační vyšetření

ITB - implantace

Neurochirurgická klinika

- zavedení spinálního katetru pozice - RTG; fixace
- vytvoření podkožní kapsy pro pumpu
- uložení a fixace pumpy
- tunelizace katetru + připojení k pumpě
- sutura ran

Úkoly neurologa:

- Kontrola pumpy - komunikace pumpy a programátoru
- Naplnění pumpy baklofenem
- Zadání osobních údajů pacienta, informací o katetru
- Prvotní nastavení dávkování
- Priming-bolus (prvotní bolus k naplnění katetru baklofenem)
- Kontrola pacienta po doběhnutí priming-bolusu
- Průkaz držitele implantované pumpy

* Monitorace vitálních funkcí min. 24 hodin

* Po operaci rána v podbřišku a nad L páteří

ITB – nastavení dávky

Neurochirurgická klinika

Neurologická klinika

Následná RHB

Dávkovací režimy:

kontinuální (simple-continuous)

bolusově + bazální kontinuální dávka (flex-mode)

kontinuální + bolus na vyžádání patientským ovladačem

* Programuje se bezdrátově

Rehabilitace – nácvik nových stereotypů

ITB – doplňování baklofenu

Frekvence plnění á 2 - 6 měsíců

Probíhá při ambulantní kontrole

Anamnesa + klinické vyšetření

Načtení údajů z pumpy (+ jejich kontrola)

Odsátí zbytku léčiva z pumpy (kontrola objemu odsátého léčiva)

Naplnění pumpy baklofenem

Přeprogramování – doplněné léčivo, změny dávkování

* Alarm pumpy, sledování objemu léčiva v zásobníku

Administrativa

- schválení úhrady baklofenu ZP
- objednávání baklofenu
- před plněním ředění baklofenu (nemocniční lékárna)

ITB – jaká jsou omezení

MRI kompatibilita

SYNCHROMED II: indukce tomografu do 3,0T , kontrola pumpy po vyš., ...

Operační výkony

Informovat operátora i anesteziologa o přítomnosti pumpy a dávce baklofenu

Respektovat pozici pumpy i katetru

Polohování – prevence dekubitu nad pumpou

NE elektrokoagulace v okolí pumpy

Kontraindikace / omezení některých zdravotnických výkonů

MEP, TMS (motorické evokované potenciály, transkraniální magnetická stimulace)

Extrakorporální litotrypse vzdálenost ohniska paprsků min. 15cm

Určitá omezení fyzikální terapie elektrostimulace / diatermie / magnetoterapie

Některé volnočasové a pracovní aktivity - extrémní fyzikální vlivy

Např.: potápění do hloubky >10m, extrémní teplotní vlivy, vysoká nadmořská výška, ...

* Kontraindikace terapie ITB byly zmíněny dříve.

* Životnost pumpy 6(-7) let - - - - > výměna pumpy

ITB - komplikace

Farmakologické

- předávkování

Snížení svalového tonu; únava, ospalost; závrať;
zvýšené slinění, nevolnost;
snížení krevního tlaku

... zhoršení dýchání, zhoršení vědomí

- syndrom z odnětí

Neobvyklé náhlé zvýšení svalového tonu - spasticity
Svědění po těle, bez patrné kožní vyrážky
Zvýšená tělesná teplota
Zvýšení krevního tlaku, bolest hlavy, třes, ...

... rhabdomyolýza, selhání ledvin

- další nežádoucí účinky

Chirurgické 27%*

- infekce, krvácení, kolekce tekutiny, nekróza

Technické komplikace z funkce systému

- katetr **66%*** dislokace, přerušeni, zalomení, rozpojení, obstrukce

- pumpa **7%*** přeplnění, poškození a vybití baterie, přetočení

* Štětkářová I, Yablon SA, Kofler M, Stokic DS. Procedure- and Device Related Complications of Intrathecal Baclofen Administration for Management of Adult Muscle Hypertonia: A Review. Neurorehabil Neural repair. 2010;24:609-619.

Obrázek použit se svolením fy Medtronic

ITB – pacienti v Centru Brno

V Brně jsou pacienti léčeni pomocí ITB od roku 2011

V letech 2011 – 2016 implantace v ÚVN Praha

První implantace baklofenové pumpy v Brně 16. 2. 2017

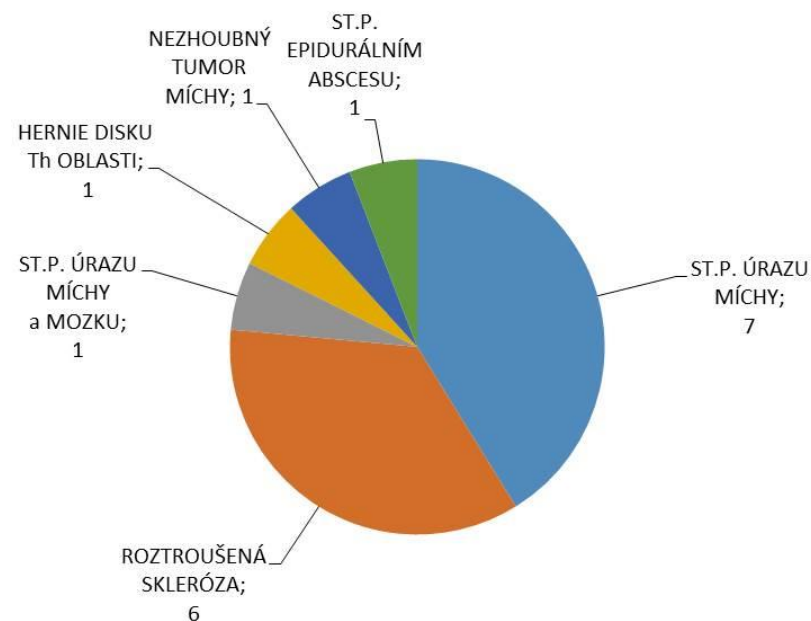
17 pacientů

3 ženy, 14 mužů

Věk: 30 – 67 let (průměr 48,5 ±10,6 roků)

Rozdělení pacientů podle diagnózy:

st.p. úrazu míchy	7
st.p. úrazu míchy a mozku	1
roztroušená skleróza mozkomíšní	6
nezhoubný tumor míchy	1
hernie disku	1
st.p. epidurálním abscesu	1

* Údaje k 31.7.2019

Celkově dobrá zkušenost

ITB – pacienti v Centru Brno

Údaje o terapii:

Denní dávka: 174,75µg ±124,95µg (min. 50,95µg – max. 581,4µg)

Koncentrace baklofenu: 500µg/1ml – 2000µg/1ml

Frekvence plnění: 2-6 měsíců

Dávkovací režim:

simple continuous	5 pacientů
(konstantní kontinuální dávka)	
simple continuous + patientský ovladač	4 pacienti
(konstantní kontinuální dávka + možnost aktivace bolusů pacientem)	
flex-mode	8 pacientů
(kontinuální dávka + bolusy, popř. různé rychlosti dávkování v průběhu dne)	

Komplikace:

- kolekce tekutiny v podkoží v L oblasti v místě vstupu katetru (1x punkce)
- malpozice pumpy s hrozícím dekubitem (oper. revize)
- reimplantace katetru pro jeho zaúhlení
- předávkování baklofenem v průběhu dg. nástřiku katetru
- retence močová s postupnou úpravou / úniky moče při vyšší dávce
- porucha paměti pumpy (por. komunikace s patientským ovladačem)
- lehké abstinenční příznaky při podávkování po změně režimu aplikace

* Údaje k 31.7.2019

Poděkování

Neurologie:

MUDr. Ivica Čechová, Ph.D.

Prof. MUDr. Martin Bareš, Ph.D.

Doc. MUDr. Marek Baláž, Ph.D.

Sestry:

Anna Hlučková

Marie Kopíčková

Fyzioterapie:

Mgr. Martina Tarasová, Ph.D.

Mgr. Jaroslava Pochmonová, Ph.D.

Odd. 23 KTLR:

MUDr. Naděžda Poršeková

MUDr. Ludmila Fiedlerová

Spinální RHB jednotka OLÚ Hrabyně:

prim. MUDr. Hana Davidová

Imunologie:

MUDr. Zdenka Pikulová

Neurochirurgie:

FN U Sv. Anny v Brně:

prim. MUDr. Zdeněk Mackerle

MUDr. Dušan Hrabovský, Ph.D.

ÚVN Praha:

MUDr. Filip Kramář, Ph.D.

plk. MUDr. Václav Masopust, Ph.D., MBA, LL.M.

Psychologie:

Mgr. Zuzana Humelová, Ph.D.

PhDr. Zuzana Michálková, Ph.D.

Psychiatrie:

MUDr. Klára Ostřížková

Technická podpora: fy Medtronic

Nemocniční lékárna:

PharmDr. Stanislav Synek, Ph.D.

Závěr

**Příznaky spasticity je možné účinně léčit,
je vhodné na to myslet,
pokud zhoršují kvalitu života pacienta.**

Kdy uvažujeme o indikaci th. baklofenem intrathekálně?

- Těžká generalizovaná spasticita s maximem na DKK, která interferuje s běžnými denními aktivitami (MAS ≥ 2)
- Selhala RHB i méně invazivní postupy (p.o., BTX)
- Spolupracující a motivovaný pacient, sociální zázemí

Nejdůležitějším krokem je správná indikace.

Literatura

Štětkářová I., Ehler E., Jech R. a kol.

Spasticita a její léčba

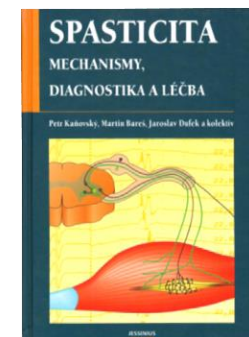
Maxdorf, Praha, 2012.

Kaňovský P., Bareš M., Dufek J. a kol.

Spasticita

Maxdorf, Praha, 2004.

Štětkářová I. a kol.

Spinální neurologie

Maxdorf, Praha, 2019.

